

ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА ТА ЙОГО ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Н. М. Сіренко, доктор економічних наук, професор

ORCID ID:0000-0003-1660-1073

К. А. Мікуляк, здобувач

ORCID ID: 0000-0001-8317-0360

Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено необхідність інвестиційного забезпечення аграрних підприємств для їхнього розвитку у ринковому середовищі. Наведено динаміку обсягів капітальних інвестицій в аграрний сектор за джерелами фінансування. Досліджено ефективність бюджетного фінансування розвитку аграрного сектора на 1 грн бюджетної підтримки та темпи приросту обсягів виробництва валової сільськогосподарської продукції. Проаналізовано індекси обсягів виробництва сільського, лісового та рибного господарства та обсягів бюджетної підтримки. Здійснено розрахунок рівняння регресії при вивченні зв'язку між розмірами капітальних інвестицій в аграрну галузь і обсягами виробництва сільського, лісового та рибного господарства.

Ключові слова: аграрний сектор, державна підтримка, інвестиції, кредитування, підвищення ефективності.

Постановка проблеми. За постійних динамічних змін у ринковому середовищі та жорсткої конкуренції ефективність господарської діяльності знаходиться у прямій залежності від рівня її інвестиційного забезпечення, яке одночасно є і стимулом поширення інновацій, сприяє зростанню обсягів виробництва та нарощуванню масштабів діяльності, стимулює економічний і соціальний розвиток.

Задля забезпечення продовольчої безпеки та постійного росту ВВП суб'єкти господарювання аграрного сектора повинні ефективно трансформувати вільні фінансові ресурси в оновлення та удосконалення базових факторів виробництва. Таким чином, інвестиції є засобом підвищення конкурентоспроможності та економічної ефективності аграрного бізнесу.

Аналіз актуальних досліджень. Вивченню питань інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектора, а також аналізу його фінансової підтримки присвячено роботи вітчизняних науковців, до числа яких належать: В. М. Жук [13], І. О. Бланк, А. А. Пересада, М. І. Кісіль [3] та ін.

Теоретико-методологічним базисом досліджень державної підтримки розвитку аграрних підприємств є ключові дефініції та основні положення, викладені у роботах українських та зарубіжних дослідників, зокрема таких як: М. І. Герун, Т. Cowan [6], Я. М. Гадзало [13] та ін.

Розгляду питань створення умов, усунення негативних наслідків та проблем функціонування ринкового механізму, а також захисту національних інтересів на внутрішньому та світовому ринках приділяє увагу М. Ф. Кропивко [2].

Формуванню основних складових бізнес-інфраструктури аграрного підприємництва присвячено наукові розробки Ю. А. Кормишкіна [4].

Дослідженню значення інвестиційної діяльності підприємства для стратегічного розвитку та посилення конкурентних переваг у перспективі присвячено праці вітчизняних авторів, а саме: В. М. Шаповалова, В. П. Лещинського [5] та ін. Однак подальшого дослідження та наукових розробок потребують питання ескалації заходів для стимулювання інвестиційного забезпечення аграрного сектора та активізації перспективних напрямів інвестування, що і обумовило тему дослідження.

Метою статті є дослідження показників інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектора та їх раціоналізації на основі збільшення потенціалу джерел фінансування на модернізацію виробництва та диверсифікацію діяльності аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Інвестиційне забезпечення аграрного сектора є необхідною передумовою його розвитку у ринковому середовищі з дефіцитом фінансових ресурсів. Разом з тим існуючий механізм фінансування

галузі потребує постійного аналізу динаміки та ефективного регулювання в напрямі акумуляції інвестиційних коштів.

Ми погоджуємося з думкою Ю. О. Авраменко [1], що інвестиційними ресурсами є всі види майнових та інтелектуальних цінностей (у вартісному відтворенні), які потрібно вкласти в об'єкти підприємницької діяльності. За результатами їх використання мають утворюватися дохідні, прибуткові потоки, досягатися попередньо визначені ефекти. Основним фінансовим джерелом накопичення частки

власного капіталу суб'єктів аграрного сектора, представленого необоротними активами (будівлями, спорудами, технікою, обладнанням та інвентарем, транспортними засобами), є чистий прибуток [1].

Останнім часом для України актуальним є питання щодо активізації інвестицій у сільське господарство, зважаючи на значну різницю між часткою сільськогосподарської продукції у структурі ВВП та експорті країни і відносно невеликим відсотком у структурі капітальних інвестицій (рис. 1).

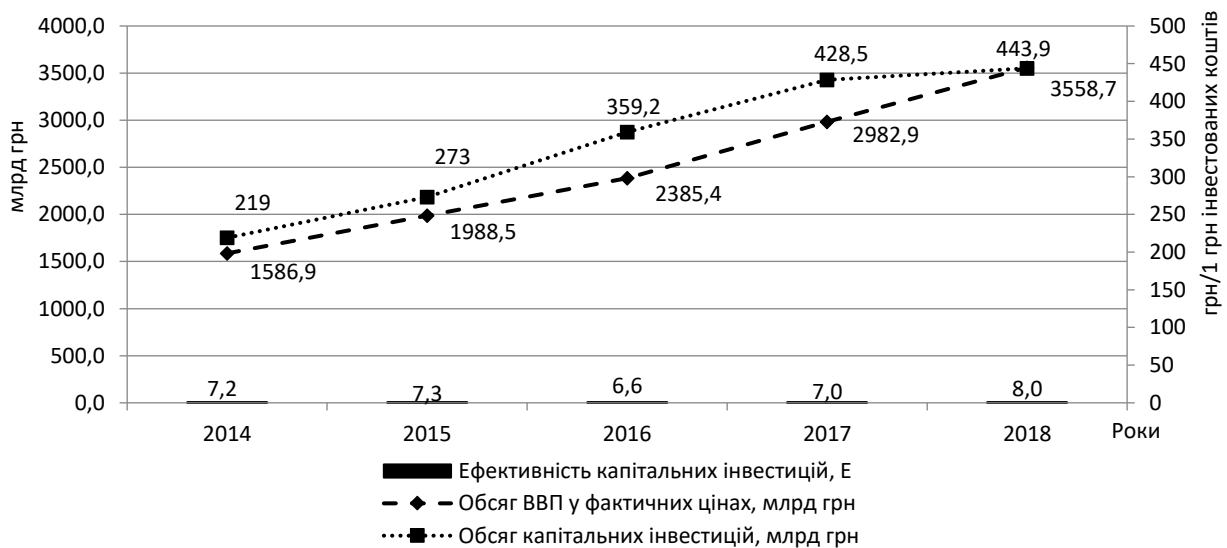

Рис. 1. Ефективність капітальних інвестицій у 2014-2018 рр., грн/1 грн інвестованих коштів

Джерело: побудовано авторами з використанням [8]

Так, у звітному році на 1 грн інвестованих коштів припадає 8,0 грн обсягу ВВП у фактичних цінах. Починаючи з 2017 р., показник ефективності капітальних інвестицій підвищується, що свідчить про позитивну тенденцію зростання їх обсягу за період 2014-2018 рр.

Інвестиції – це засіб стабілізації та сталого розвитку аграрного сектора економіки [2]. Проте важливим індикатором його ефективності є здатність аграрних підприємств залучати капітальні вкладення з різних джерел, що дає їм змогу відносно вільно маневрувати структурою

цих ресурсів, вибираючи оптимальні їх комбінації (рис. 2).

Основними джерелами капітальних інвестицій протягом 2014-2018 рр. були фінансові ресурси вітчизняного походження, а саме – власні кошти підприємств та організацій. Їх частка у динаміці періоду дослідження зросла з 70,5 до 74,3%. Найменшу питому вагу в структурі джерел фінансування звітнього року займають кошти іноземних інвесторів – 0,3% (у 2014 р. – 2,6%), що пов'язано з відсутністю захисту з боку держави прав інвесторів щодо активів та рейдерських атак.

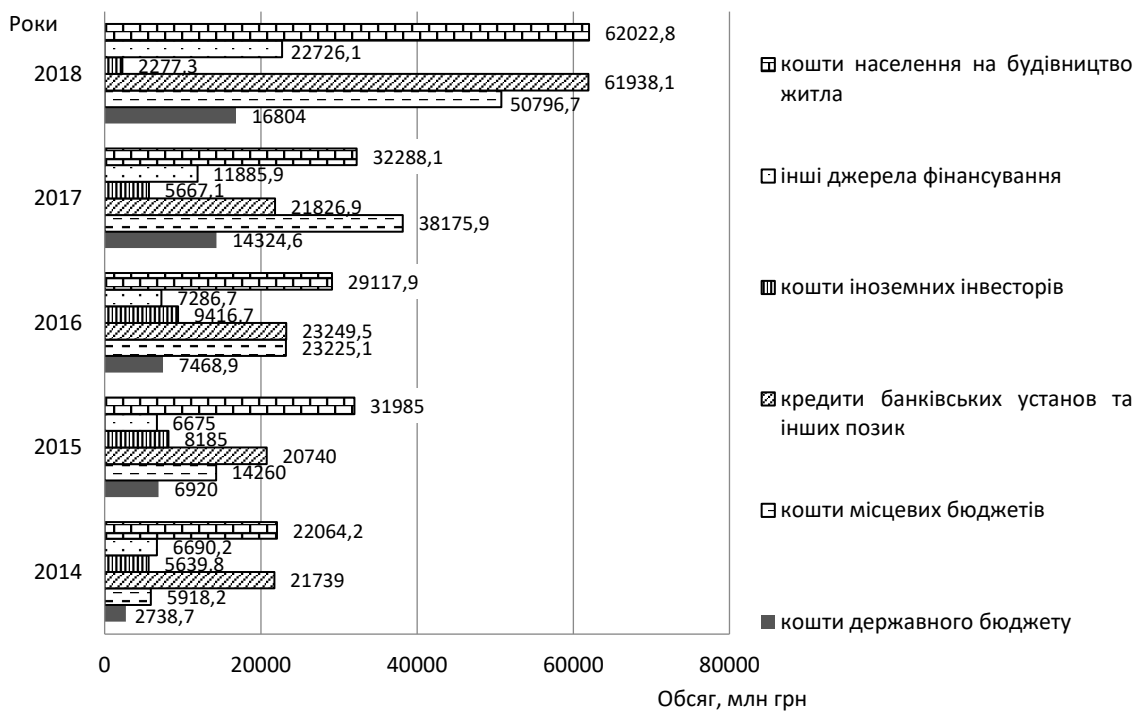

Рис. 2. Обсяги капітальних інвестицій в аграрний сектор за джерелами фінансування у 2014-2018 рр., млн грн

Джерело: побудовано авторами з використанням [8]

Ефективність бюджетних методів фінансової підтримки аграрного сектора економіки України у 2014-2018 рр. досліджено з використанням моделей, які визначають результативність бюджетної підтримки, а також структуру і

динаміку показників її ефективності (рис. 3). Під ефективністю бюджетного фінансування приймали обсяг виробництва сільського, лісового та рибного господарства за звітний рік, що припадає на 1 грн державної підтримки [13].

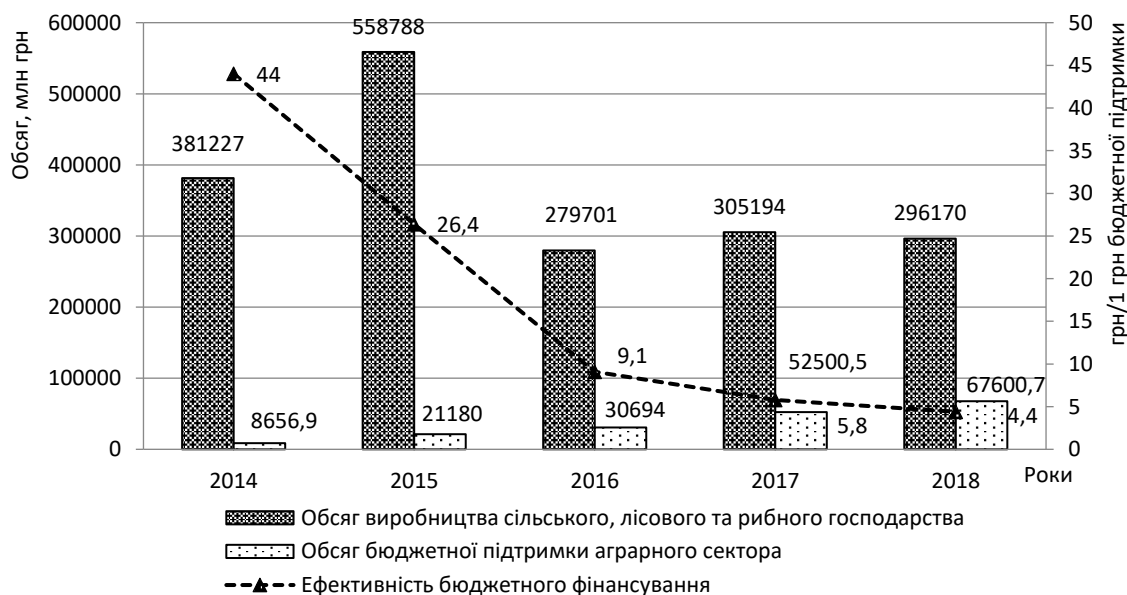

Рис. 3. Ефективність бюджетного фінансування розвитку аграрного сектора, 2014-2018 рр., грн/1 грн бюджетної підтримки

Джерело: розраховано авторами з використанням [8]

Так, показник ефективності бюджетного фінансування розвитку аграрного сектора коливався протягом 2014-2018 рр. у межах 44,0-4,4 грн на 1 грн його бюджетної підтримки. У середньому ж за цей період на 1 грн бюджетної підтримки аграрного сектора припадало майже 18,0 грн обсягу виробництва сільського, лісового та рибного господарства.

Метою підвищення ефективності бюджетного фінансування розвитку аграрного сектора є збільшення обсягу виробництва валової продукції на 1 грн бюджетної підтримки аграрного сектора. Умовою зростання ефективності є перевищення темпу приросту обсягу виробництва сільського, лісового та рибного господарства над темпами приросту обсягів бюджетної підтримки аграрного сектора (табл. 1).

Таблиця 1

Темпи приросту обсягів виробництва валової сільськогосподарської продукції та бюджетної підтримки аграрного сектора у 2014-2018 рр.

Роки	Обсяг виробництва сільського, лісового, рибного господарства, млн грн	Обсяг бюджетної підтримки аграрного сектора, млн грн	Темп росту, %		Темп приросту, в. п.	
			обсяг виробництва сільського, лісового, рибного господарства	обсяг бюджетної підтримки аграрного сектора	обсяг виробництва сільського, лісового, рибного господарства	обсяг бюджетної підтримки аграрного сектора
2014	381227,0	8656,9	-	-	-	-
2015	558788,0	21180,0	146,6	244,7	46,6	144,7
2016	279701,0	30694,0	50,1	144,9	-49,9	44,9
2017	305194,0	52501,0	109,1	171,0	9,1	71,0
2018	296170,0	67601,0	97,0	128,8	-3,0	28,8

Джерело: розраховано авторами з використанням [8]

Отже, темпи приросту обсягів виробництва валової продукції сільського, лісового та рибного господарства та обсягів бюджетної підтримки протягом досліджуваного періоду змінюються. Так, темпи приросту обсягів виробництва валової продукції сільського господарства мали додатне значення у 2015 р. та 2017 р. – 46,6 і 9,1 в. п. відповідно. Щодо 2016 р., то темп приросту обсягів виробництва валової продукції сільського, лісового та рибного господарства зменшився на 49,9 в. п., у 2018 р. від'ємне значення склало 3,0 в. п. Темп приросту обсягу бюджетної підтримки розвитку аграрного сектора кожного року зростає, порівняно з попереднім. Так, у 2015 р. обсяг фінансування аграрного сектора зріс на 144,7 в. п. порівняно з 2014 р., у 2016 р. обсяг

бюджетної підтримки збільшився на 44,9 в. п. порівняно з 2015 р. У 2017 р. зростав на 71 в. п., а у 2018 р. – 28,8 в. п.

Такий стан досліджуваного об'єкта свідчить, з одного боку, про необхідність збільшення обсягів бюджетної підтримки для розвитку аграрного сектора, а з другого – факт відсутності зростання обсягів виробництва валової продукції сільського, лісового та рибного господарства одночасно посилює питання необхідності перегляду основних напрямів державної політики.

Мультиплікативний взаємозв'язок між показниками ефективності бюджетного фінансування аналогічний взаємозв'язку між індексами цих величин (табл. 2).

Таблиця 2

Індекси обсягів виробництва сільського, лісового та рибного господарства та обсягів бюджетної підтримки аграрного сектора у 2014-2018 рр.

Роки	Темп росту, %		Індекс величин		Індекс E
	обсяг виробництва сільського, лісового, рибного господарства	обсяг бюджетної підтримки аграрного сектора	обсяг виробництва сільського, лісового, рибного господарства	обсяг бюджетної підтримки аграрного сектора	
2014	-	-	-	-	-
2015	146,6	244,7	1,47	2,45	0,60
2016	50,1	144,9	0,50	1,45	0,35
2017	109,1	171,0	1,09	1,71	0,64
2018	97,0	128,8	0,97	1,29	0,75

Джерело: розраховано авторами з використанням [8]

Значення розрахованого індексу свідчить, що ефективність бюджетної підтримки аграрного сектора у 2015 р. порівняно з 2014 р. склала лише 60,0%, у 2016 р. – 35,0%, 2017 р. – 64,0%, 2018 р. – 75,0 відсотків.

У процесі дослідження встановлено, що найбільш ефективними джерелами, які мають позитивний вплив на обсяг виробленої валової продукції аграрного сектора, мають кредити

банківських установ та інших позик ($R^2=0,710$), тому використано для поглибленого дослідження кореляційно-регресійний аналіз (вихідні дані рис. 4) з побудовою моделі зв'язку між кредитами банківських установ та інших позик та обсягом виробництва сільського, лісового та рибного господарства.

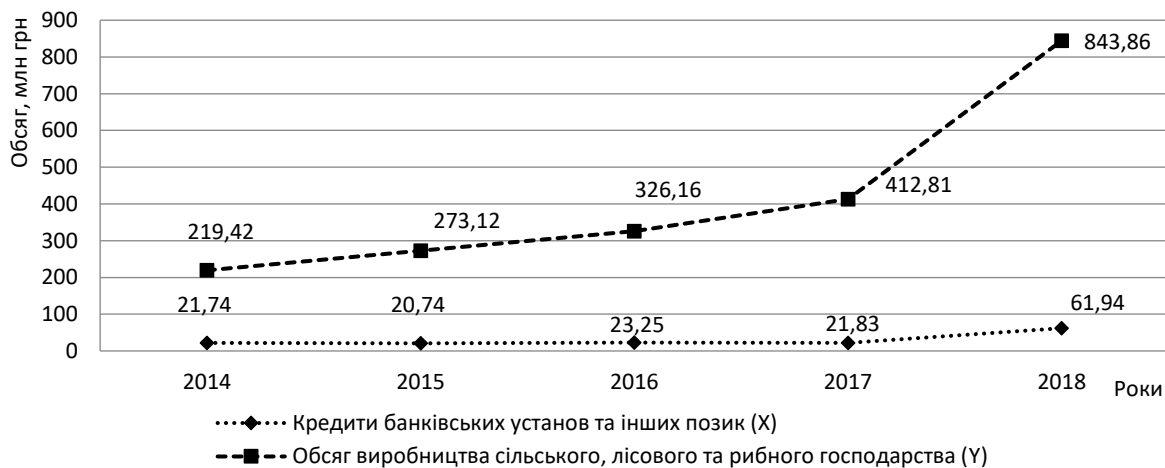

Рис. 4. Вихідні дані для дослідження зв'язку між кредитами банківських установ та обсягом виробництва сільського, лісового та рибного господарства України

Джерело: розраховано авторами з використанням [8]

Серед адекватних моделей найточнішою за показниками суми квадратів відхилень u_{ϕ} та u_T , середньої відносної похибки апроксимації $\bar{\epsilon}$ перевагу віддали параболічній моделі ($(\bar{\epsilon})=13,29\%$): $y = 1180,14 - 58,41x + 0,85x^2$.

Отриманий індекс кореляції ($\eta=0,990$) свідчить, що встановлений за рівнянням регресії зв'язок між обсягами виробництва сільського, лісового та рибного господарства і кредитами банківських установ та інших позик є високим.

Значущість коефіцієнта детермінації $d = 0,980$ показує, що 98,0% загальної варіації обсягу виробництва сільського, лісового та рибного господарства пояснюється зміною обсягів кредитних ресурсів банківських установ та інших позик (факторної ознаки x). Обчислене значення середньої похибки апроксимації $\bar{\epsilon}=13,29\%$, $< 15\%$ свідчить про достатню точність моделі, що підтверджується даними (рис. 5) з незначним відхиленням графіків u_{ϕ} та u_T .

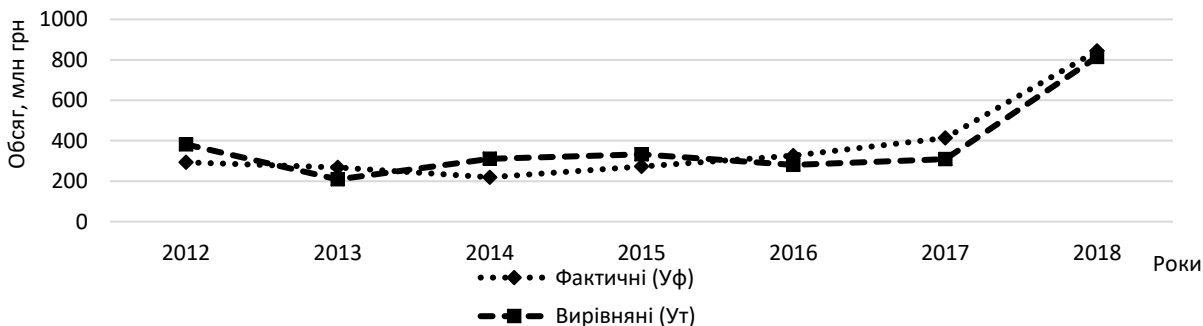

Рис. 5. Фактичні та вирівняні за параболічною моделлю значення обсягів виробництва у сільському, лісовому та рибному господарстві України

Джерело: побудовано авторами на основі проведених розрахунків

Коефіцієнт еластичності $E=5,33\%$ свідчить, що збільшення банківських кредитів та інших позик на 1% має збільшити обсяги виробленої продукції у сільському, лісовому та рибному господарстві на 5,33 відсотки, що у перспективі надасть можливість розширити географію експорту аграрної продукції у ринковому середовищі та посилити конкурентні позиції на зовнішніх ринках збуту. А саме цьому сприятиме і забезпечення дієвого партнерства у сфері зовнішньої торгівлі, для чого необхідно [4]:

– здійснити перехід до нового рівня якості продукції, зміни її асортименту та номенклатури, впроваджувати новітні технології зберігання, пакування, транспортування та реалізації продукції;

– розширити послуги міжнародних перевезень (автомобільним, водним, авіаційним, залізничним та трубопровідним транспортом), а також

надання послуг ремонту рухомого складу та транспортного обладнання;

– нарощувати науково-технічні розробки, патентно-ліцензійну торгівлю, ноу-хау, послуги з підготовки та забезпечення процесів виробництва і реалізації продукції, з обслуговування продукції, що експортується;

– впроваджувати енергозберігаючі технології агропромислового та побутового призначення;

– сприяти впровадженню міжнародних технічних стандартів серії ISO та правил у виробництво [4].

Для формування та підвищення конкурентних позицій суб'єктів аграрного сектора (рис. 6) необхідно, щоб їх інвестиційна діяльність включала в себе запровадження інвестицій як у поліпшення виробничого процесу, так і на створення нового додаткового напрямку діяльності [1].

Рис. 6. Схема механізму залежності конкурентоспроможності від запровадження інвестицій в аграрний сектор

Джерело: побудовано авторами на основі [1]

Зважаючи на макроефект від інвестиційної діяльності суб'єктів аграрного сектора (збільшення загальної кількості підприємств як якісних товаровиробників і таких, що представляють нові продукти та/або нові технології; запровадження несільськогосподарської діяльності, яка також впливатиме на розвиток сільської місцевості; збільшення кількості створених робочих місць), даний вид діяльності потребує належної державної підтримки стосовно запуску ефективного механізму забезпечення повноцінного розвитку інвестиційної діяльності суб'єктів аграрного сектора [1].

Отже, в умовах сьогодення, для ефективного функціонування аграрного сектора економіки у ринковому середовищі обов'язково необхідна

державна підтримка, яка змогла б задовольнити його потреби у повному обсязі.

Впровадження державно-приватного партнерства, що втілюється як у сприянні діяльності об'єднань приватних сільськогосподарських товаровиробників з боку держави, так і створенні державно-приватних господарських об'єднань, до яких поряд із товаровиробниками входять органи державної влади та місцевого самоврядування має забезпечити чітку організацію ринків збуту та підтримку фермерських доходів.

Підвищенню прозорості каналів реалізації продукції на внутрішньому ринку, зменшенню витрат сільгоспвиробників та зростанню інтенсивності просування продукції сприятиме розвиток мережі сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Дослідження інвестиційної складової розвитку аграрного сектора та його фінансового забезпечення у ринковому середовищі дозволяє зробити такі висновки:

Будь-який напрям аграрної політики не може бути реалізований без активної підтримки та регулювання з боку держави, що, в свою чергу, впливає на ефективність господарської діяльності та рівень інвестиційного забезпечення сільськогосподарських виробників.

Для ефективного інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектора сільськогосподарським підприємствам необхідно залучати капітальні вкладення з різних джерел фінансування (кредити банківських установ та інших позик, кошти іноземних інвесторів, кошти державного та місцевих бюджетів, інші джерела фінансування).

Для формування та посилення конкурентних переваг сільськогосподарських товаровиробників інвестиційна діяльність повинна включати запровадження інвестицій у модернізацію виробництва (створення нового продукту/технології, удосконалення існуючого продукту/технології) та у диверсифікацію діяльності (розширення напрямів діяльності, зменшення залежності від сезонності).

Першочерговими заходами щодо сприяння залученню інвестицій для розвитку суб'єктів аграрного сектора у ринковому середовищі є:

– впровадження ефективної системи інституційного забезпечення діяльності інвесторів;

– зниження регуляторного тиску на інвесторів шляхом упровадження спрощеної системи дозволів, реєстрації та ліцензування;

– участь в інвестиційних форумах за кордоном;

– надання допомоги суб'єктам аграрного сектора стосовно розроблення інвестиційних проєктів, які відповідають вимогам світових інвестиційних фондів;

– організація виставкової та рекламної діяльності задля забезпечення ринку збуту конкурентоспроможної продукції.

Подальшого вивчення та вдосконалення потребує механізм фінансового регулювання аграрного сектора, який передбачає поєднання внутрішніх джерел фінансування та наявних ресурсів фінансово-кредитних установ, що за належної державної підтримки розвитку інфраструктури фінансово-кредитного забезпечення виробництва є передумовою фінансової основи функціонування аграрного сектора економіки України у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Авраменко Ю. О. (2018). Інвестиційна діяльність як інструмент підвищення конкурентоспроможності фермерських господарств. *Економіка АПК*. № 1. С. 84-92.
2. Аграрний устрій України: наукове видання (2017) За ред. Ю. О. Лупенка, М. Ф. Кропивка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 72 с.
3. Кісіль М. І. 2017 року обсяг капітальних інвестицій у сільське господарство досягне 70 млрд грн / Національний Науковий Центр «Інститут аграрної економіки» URL: <http://www.iae.org.ua/presscentre/archnews/2187> (дата звернення 18.05.2019).
4. Кормишкін Ю. А. (2018). Формування основних складових бізнес-інфраструктури аграрного підприємства. Миколаїв, 54 с.
5. Лещинський В. П. (2016). Основні напрями підвищення ефективності інвестиційної діяльності. *Теорія та практика державного управління*: зб. наук. пр. Харків, Вип. 3 (54). 244 с.
6. Cowan T. An Overview of USDA Rural Development Programs, Congressional Research Service. URL: <http://nationalaglawcenter.org/wp-content/uploads/assets/crs/RL31837.pdf> (дата звернення 17.04.2019).
7. Лупенко Ю. О. (2007). Системні трансформації аграрного сектора економіки. *Економіка АПК*. №5. С.49-53.
8. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <https://clck.ru/EeaXu> (дата звернення 10.05.2019).
9. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 806-р «Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року». URL: <http://clck.am/BnwZcQ> (дата звернення 10.04.2019).
10. Державна служба статистики України: офіційний сайт URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
11. Сіренко Н. М. Бюджетно-податкове стимулювання інноваційного розвитку аграрного сектора економіки. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2013_4_9 (дата звернення 12.03.2019).
12. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року. URL:https://issuu.com/nnc_iae/docs/strateg_zbirnyk_zmist (дата звернення 10.04.2019).
13. Стратегія розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні на період до 2025 року (2016)/За ред. академіків НААН Я. М. Гадзала, М. І. Башенка, В. М. Жука, Ю. О. Лупенка. Київ: Аграрна наука. 216 с.
14. Sirenko N. Prospects for implementing the «participatory budgeting» as an effective instrument for implementing budgetary policy at the local level. *Baltic Journal of Economic Studies*. [Online], available at: <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/404>.
15. Sirenko N., Prokopenko N., Poltorak A., Melnyk O., Trusevich I. Behavioral approach to monitoring the financial security of state. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2019. vol. 41. no. 1. p. 107-117.

Н. Н. Сиренко, Е. А. Микуляк. Инвестиционная составляющая развития аграрного сектора и его финансовое обеспечение в рыночной среде

В статье раскрыта необходимость инвестиционного обеспечения аграрных предприятий для их развития в рыночной среде. Представлена динамика объемов капитальных инвестиций в аграрный сектор по источникам финансирования. Исследована эффективность бюджетного финансирования развития аграрного сектора на 1 грн бюджетной поддержки и темпы прироста объемов производства валовой сельскохозяйственной продукции. Проанализированы индексы объемов производства сельского, лесного и рыбного хозяйства и объемов бюджетной поддержки. Осуществлен расчет уравнения регрессии для изучения связи между размерами капитальных инвестиций в аграрную отрасль и объемом производства сельского, лесного и рыбного хозяйства.

Ключевые слова: аграрный сектор, государственная поддержка, инвестиции, кредитование, повышение эффективности.

N. Sirenko, K. Mikulyak. Investment component of the agricultural sector development and its financial support in the market environment

The article discloses the necessity of investment support of agrarian enterprises for their development in a market environment. The dynamics of volumes of capital investments into the agrarian sector by sources of financing is given. The efficiency of budget financing for the development of the agrarian sector at 1 UAH of budget support and the growth rate of gross agricultural produce production has been investigated. The indices of the volumes of production of agriculture, forestry and fish farming and the amounts of budget support are analyzed. The regression equation was formed taking into account the studying the relationship between the size of capital investments in the agricultural sector and the volumes of agricultural, forestry and fishery production.

Keywords: agricultural sector, growth of efficiency, investments, lending state support.

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License